

О. О. Кваша

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України (м. Київ)

УДК 343.237

ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ФОРМАМ СПІВУЧАСТІ У ЗЛОЧИНІ

В статті аналізуються проблеми кримінально-правової протидії діяльності організованим формам співучасті в організованій групі і злочинній організації. Розроблено пропозиції відносно вдосконалення статей 68, 255 КК України.

В статье анализируются проблемы уголовно-правового противодействия деятельности организованных форм соучастия в организованной группе и преступной организации. Разработаны предложения относительно усовершенствования статей 68, 255 УК Украины.

The article analyzes the problems of criminal law impeding the activities of organized forms of participation – an organized group and the criminal organization. Proposals for improvements of Article 68, 255 of the Criminal Code of Ukraine.

Сучасний стан злочинності в країні характеризується цілим рядом несприятливих тенденцій. На фоні кількісних негативних показників кримінальної статистики проходить цілий ряд значних якісних трансформацій. Це відноситься, в першу чергу, до групової та організованих форм злочинності. В умовах відсутності ефективної протидії організована злочинна діяльність швидко досягла таких масштабів, які стали загрожувати національній безпеці держави. Згідно із даними статистичної звітності про зареєстровані злочини і результати роботи на території України за 12 місяців 2008 р. виявлено 378 організованих груп і злочинних організацій, вчинено ними 3 670 злочинів. Наведені дані переконливо свідчать про необхідність вдосконалення кримінально-правової протидії організованим формам співучасті.

Даній проблеми присвяtilo свої дослідження багато науковців як минулого, так і сучасного періоду, зокрема Д. П. Альошин, О. І. Гуров, У. С. Джекебаєв, А. Ф. Зелінський, М. І. Ковальов, А. Н. Трайнін, Ф. Г. Бурчак, Н. О. Гуртова, А. П. Козлов, О. Ф. Ковітіді, О. М. Костенко, О. М. Литвак, П. Ф. Тельнов, М. І. Важанов, Р. Р. Галиакбаров, Г. В. Новицький, А. А. Понтовський, В. В. Сташис, М. І. Коржанський, Н. Ф. Кузнецова, І. І. Карпець, І. К. Туркевич та інші.

Вдосконалення кримінально-правової протидії організованим формам співучасті у злочині передбачає, насамперед, ревізію правових норм, що визначають особливості кримінальної відповідальності співучасників. На сьогодні очевидно, що прийняття нового Кримінального кодексу України не вирішило питання про належне кримінально-правове забезпечення протидії організованим формам співучасті у злочині. Зазначимо, що в сенсі вдосконалення кримінальної юстиції у протидії цим злочинним проявам слід корегувати норми кримінального закону, що регулюють особливості кримінальної відповідальності за вчинення злочину у таких формах співучасті як організована група і злочинна організація.

Для організованої групи законодавчо визначена мінімальна кількість — троє осіб. Обґрунтованість позиції законодавця щодо встановлення мінімального кількісного складу організованої групи у кількості трьох осіб підтверджується, зокрема міждержавними нормативно-правовими документами, прийнятими останнім часом в галузі міжнародного кримінального права. Так, 12-15 грудня 2000 р. на спеціально проведеної конференції в італійському місті Палермо було підписано Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Під організованою групою автори Конвенції розуміють структурно оформлену групу з трьох або більше осіб, яка існує протягом певного часу і де згідно з метою вчинення одного чи декількох конвенційних злочинів, щоб одержати,

© Кваша О.О., 2009.

прямо або побічно, фінансову чи іншу матеріальну вигоду (ст. 2). Крім того, вимогою до законодавчого визначення тієї чи іншої форми співучасті є наявність ознак, які дозволяють чітко відмежовувати її від інших форм співучасті. Оскільки група осіб за попередньою змовою може складатися з двох осіб, законодавче встановлення мінімуму організованої групи у кількості трьох вважаємо правильним та науково обґрунтованим. Цей висновок підтверджується і матеріалами судової практики, а також міжнародними документами.

У кримінально-правовій літературі крім зорганізованості виділяють ще і яку фундаментальну властивість організованої групи як стійкості. Підвищеною суспільною небезпечністю організованої злочинної групи є не організованість сама по собі, а здатність групи здійснювати більш чи менш тривалу злочинну діяльність. І планування, і розподіл ролей, і дисципліна, і прикриття своєї діяльності всіма необхідними засобами — всі ці ознаки зорганізованості формуються або з метою неодноразового вчинення злочинів, або в процесі такої діяльності та з метою її успішного продовження. Зазначимо, що особливе місце ознаці стійкості надано і у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13 “Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об’єднаннями”, в якій йдеться, зокрема, про вчинення злочинів організованими групами. Підсумовуючи вищевказане, зазначимо, що ознака стійкості більшою мірою уособлює специфіку організованої групи і є більш чіткою та конкретно порівняно з іншою необхідною ознакою цієї форми співучасті — зорганізованістю. На наш погляд, дуже вдалим є зауваження Р. Р. Галіакбарова щодо співвідношення ознак стійкості і організованості у характеристиці поняття організованої групи: “не всяка організована група є стійкою, але всяка стійка характеризується найбільшим ступенем організованості” [1, с. 40]. Цей вислів є підтвердженням нашого попереднього висновку про те, що будь-яка група завжди певним чином організована, інакше вона б не досягла злочинної мети. Однак зовсім не обов’язково, що ця організованість буде спрямована на вчинення кількох злочинів, втілена у тривалу злочинну діяльність, у стійкість групи. Тоді ж як стійкість неминуче передбачає організованість групи, яка є інструментом здійснення плану на вчинення злочинів. Стійкість — базове поняття, стійкість обумовлює успішну злочинну діяльність групи, спрямовану на вчинення кількох злочинних операцій. Очевидно, є сенс у визначенні даної форми співучасті як “стійкої злочинної групи” [2, с. 38]. Висловлювання “організуватися в організовану групу”, що часто вживається в юридичній літературі, є не досить коректним. В одному з дисертаційних досліджень, присвяченому поняттю організованої злочинної групи, ознака стійкості характеризується як відмінна риса такої групи [3, с. 21]. Підтвердженням того, що назва “стійка злочинна група” є більш відповідною сутності даної форми співучасті, можна вважати віднайдену нами в судовій практиці закономірність.

У зв’язку з визначенням організованої групи як стійкого об’єднання виникає питання: “Якщо група стійка, то чи може об’єднання відбуватися лише для вчинення одного злочину, після чого група припиняє спільну злочинну діяльність?”. Ст. 28 КК України визначила зміст ознаки стійкості при характеристиці даної форми співучасті як: “... стійке об’єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об’єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи”. Сучасні вчені, коментуючи це законодавче положення, називають його “кількісним показником стійкості” [4, с. 172]. Очевидно, що група, створена з метою вчинення лише одного злочину, не може вважатися організованою за чинним КК України. Стійкість групи є необхідною умовою досягнення злочинного результату, а дії кожного з співучасників — необхідною умовою стійкості. На підставі цього не можемо погодитися з позицією науковців, яка підтримується і укладачами окремих науково-практичних коментарів до КК, що не виключає можливість створення організованої групи для вчинення одного злочину, який потребує достатньо серйозної і детальної підготовки (захоплення заручників, напад на банк і тощо) [5, с. 72; 6, с. 54; 7, с. 96; 8, с. 74; 9, с. 142-143].

На наш погляд, законодавець до обов’язкових ознак даної форми співучасті відніс специфічну мету — неодноразове вчинення злочинів. Відповідно окремі вчені пропонують у ч. 3 ст. 28 КК України слова “для вчинення цього та іншого (інших злочинів)” замінити словами — “для заняття злочинною діяльністю”, використовуючи також поняття “епізод злочинної діяльності” [10, с. 127-128]. Не можемо підтримати таку пропозицію, адже поняття злочинної діяльності потребуватиме тлумачення, на відміну від поняття злочин, яке чітко визначене в ст. 11 КК України. Поняття злочинної діяльності в сенсі “шляхи і способи існування і розвитку злочинної частини суспільства” [11, с. 1] є більш прийнятним для кримінології, проте не може бути застосованим в межах кримінального

права.

Також існує питання: чи є наявність організатора необхідною, конститутивною ознакою організованої групи? На жаль, безпосередньо у ч. 3 ст. 28 КК України не міститься відповіді на це питання, як і в теорії кримінального права. Проведений В. П. Альошиним аналіз кримінальних справ про розкрадання, вчинені організованими групами, засвідчив, що існування таких груп немислиме без наявності організатора (координуючого ядра — у великих об'єднаннях), який, між тим, може брати й особисту участь у скоєнні злочину. Серед 124 вивчених дослідником організованих груп, що вчиняли різні розкрадання, не було жодної такої групи, яка б не мала організатора (керівної ланки) [10, с. 118]. Дійсно, не можуть декілька осіб спонтанно, самі по собі об'єднатися у внутрішньо скоординоване, стійке утворення. Для цього необхідна наявність хоча б однієї особи, яка здатна упорядкувати і наділити групу властивостями цілісної єдиної системи, що здатна функціонувати тривалий час. Саме організатор вносить у злочинну діяльність організованість та цілеспрямованість.

На наше переконання, для того, щоб група відповідала критеріям стійкості і організованості, а саме: мала на меті здійснення кількох злочинів, об'єднаний єдиним планом; розподіл функцій учасників групи, обізнаність всіх учасників групи про злочинний план, — вона повинна мати у своєму складі організатора. Цей вид співучасника є конститутивною ознакою такої групи, тому при розслідуванні злочинів і розгляді кримінальних справ у суді виявленню цього співучасника повинна приділятися особлива увага.

До недоліків ч. 3 ст. 28 КК слід віднести положення про наявність плану, відомого всім учасникам групи. Очевидно, що, по—перше, не всі злочини, що вчинюються організованою групою, можуть бути охоплені єдиним планом, оскільки чітко може і не бути визначено час діяльності організованої групи і кількість можливих злочинів. По—друге, не всі учасники організованої групи можуть бути ознайомлені з планом, що розроблено організатором (керівником). Окремі учасники можуть бути обізнані лише щодо тих злочинів, і готуванні чи вчиненні яких вони братимуть участь. Тому в своєму дисертаційному дослідженні Д. П. Альошин пропонує виключити з ч. 3 ст. 28 КК України слова “відомого всім учасникам групи” [12, с. 10].

Однак, на наш погляд, більш доречним буде внесення змін у ч. 3 ст. 28 КК. Попередньо ми з'ясували невирішеність питання про обов'язковість наявності організатора у складі організованої групи. Вище доведено, що діяльність організатора є обов'язковою умовою створення і тривалого існування організованої групи. Безумовно, що організатор (керівник) розробляє план злочинної діяльності і завжди обізнаний щодо нього. Тому слід усунути із ч. 3 ст. 28 КК положення щодо обов'язкової обізнаності всіх учасників із планом, при цьому закріпивши вказівку на обов'язкову наявність організатора. Отже слід викласти відповідне положення у ч. 3 ст. 28 КК наступним чином: “спрямованих на досягнення цього плану, розробленого організатором (керівником) групи”. Крім того, внесення таких змін в закон надасть правозастосовувачу ще один критерій для відмежування організованої групи від інших групових форм злочинної діяльності.

В окремих групових утвореннях організаторська діяльність щодо створення суворой ієрархічної організації, що заснована на праві влади і підпорядкування, суворой дисципліні вже закріплена в законодавстві в якості обов'язкової ознаки. Йдеться про такий вид стійкого злочинного об'єднання як злочинна організація.

У кримінально—правовій науці злочинні організації часто розглядаються як різновид організованих груп. Так, злочинна організація містить у собі всі ознаки організованої групи, але крім цього, містить й інші характерні ознаки, притаманні тільки злочинній організації як особливому суб'єкту в структурі організованої злочинності. А. П. Закалюк вважає за необхідне здійснювати “розмежування як організованих груп і груп, що вчинили злочин за попередньою змовою та нібито не мають ознаки “організованості”, так і різних форм організованих угруповань: груп і організацій” [13, с. 132]. Остання позиція знайшла відображення в чинному КК України.

Згідно із ч. 4 ст. 28 КК України основною ознакою злочинної організації є ієрархічна структура. У літературі ієрархічність визнається по-різному: наявність в середині організації зв'язків по вертикалі між верхніми, середніми і нижніми ланками [14, с. 205]; наявність системно-структурної побудови об'єднання, яка включає в себе наявність загального керівництва (лідерів), чітко визначену підпорядкованість рядових членів об'єднання його керівникам (у т. ч. керівникам структурних частин), вертикальні зв'язки між вищими та нижчими структурами об'єднання, загальновизнані правила поведінки і забезпечення дотримання їх учасниками злочинної організації [15, с. 101].

Очевидно, що наведені визначення ієрархічності не суперечать, а лише доповнюють один одного, тому ними слід керуватися при аналізі складу конкретних злочинних організацій.

Разом з тим іноді науковці бачають проблему там, де її немає. Так, В. В. Лизогуб пише: “виникає цілком правомірне запитання: а хіба не може бути зворотної підпорядкованості учасників від вищих до нижчих у організованій групі? Звичайно, може, але чим тоді відрізняти ієрархію у злочинній організації від такої ж ознаки у організованій злочинній групі, при тому, що підпорядкованість “організатор — виконавець” в будь-якому злочинному об’єднанні вже передбачає наявність певної ієрархії? Крім того, постає запитання про те, чи можна виключити скоєння тяжких та особливо тяжких злочинів організованою групою чи керівництво або координацію саме її учасниками злочинної діяльності інших осіб, або вжиття заходів до забезпечення функціонування як самої себе, так і інших злочинних груп?” [16, с. 153]. На наш погляд, тут немає ніяких суперечностей, адже якщо організована група набуває ієрархічності як специфічної ознаки злочинної організації, та ще й матиме на меті специфічні саме для організації злочинні цілі, то вона тим самим трансформується у організовану форму співучасті вищого рівня — злочинну організацію.

Інша справа, що можливі складнощі застосування норми щодо злочинних організацій у зв’язку з тим, що наявність спеціальної мети створення злочинної організації у вигляді скоєння тяжких або особливо тяжких злочинів вкрай важко доводити органам кримінальної юстиції. Складність доведення зумовлюється тим, що змова про майбутній характер діяльності злочинців, як правило, неконкретна, спрямованість злочинних угруповань часто мінлива в залежності від прибутковості певної сфери діяльності, домовленість про створення злочинного угруповання носить загальний характер і не стосується конкретних злочинів, оскільки злочинна організація створюється на невизначений термін часу і наперед не може планувати всіх своїх майбутніх злочинів, а тим більше визначати їх тяжкість.

Крім того, тяжкість самих злочинів, заради вчинення яких створюються злочинні організації, ніяким чином не впливає ні на стійкість, ні на наявність чи відсутності ієрархічної побудови об’єднання. Тому ця ознака є зайвою і закріплення її як конститутивної у законі здатне лише ускладнити діяльність органів кримінальної юстиції у кваліфікації посягань, вчинених даним стійким злочинним об’єднанням. Вчені справедливо наголошують, що вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів значно звужує мету створення злочинної організації. Відповідно для більш широкого розуміння даного поняття, метою створення злочинної організації рекомендують вважати — заняття злочинною діяльністю, виокремлюючи два рівня чи типу співучасті: проста співучасть і співучасть у злочинній діяльності [17, с. 64]. Попередньо ми зазначали, що категорія “злочинна діяльність” пропонується вченими для визначення організованої групи. Також дане поняття безпосередньо вживається у кількох статтях КК України, хоча його зміст не розкривається. Ще раз наголосимо на своєму негативному ставленні до таких пропозицій, яке було обґрунтовано попередньо. Водночас, можливо, є сенс у науковому обговоренні закріплення мети створення злочинної організації — систематичне вчинення злочинів” [18, с. 36].

У зв’язку із вищевизначеною проблемою кваліфікації злочинів, вчинених злочинними організаціями. Зокрема, в теорії кримінального права та на практиці існує позиція, відповідно до якої норми про відповідальність за діяльність злочинних організацій (їх організацію, участь в таких організаціях, участь у окремих посяганнях, вчинюваних такими організаціями) охоплюють і всі злочини, вчинені в їх складі. Тому вчинення злочинною організацією злочинів, санкції за які не перевищують 12 років позбавлення волі, охоплюються ст. 255 КК і не вимагають додаткової кваліфікації [7, с. 711].

Однак все ж переважає підхід, згідно з яким злочини, вчинені в складі злочинної організації, слід кваліфікувати самостійно, за сукупністю з нормами, які передбачають відповідальність за створення злочинних організацій, участь у них чи у вчинених ними злочинах [8, с. 904]. На таких позиціях стоїть і Верховний Суд України: саме така кваліфікація відбита у п. 15 Постанови Пленуму Верховного суду України від 23 грудня 2005 р. № 13 “Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об’єднаннями”. Наведена позиція є обґрунтованою, адже вже саме створення злочинної організації, незалежно від вчинення нею злочину, є закінченим складом злочину (ст. 255 КК України).

На наш погляд, вдосконалення потребує санкція ст. 255 КК. Кримінальне покарання, навіть у вигляді довгострокового позбавлення волі, не здійснює на учасників

злочинних організацій (особливо її організаторів і керівників), що мають надприбутки від злочинної діяльності, ефективного запобіжного впливу. Такий вплив здатне здійснювати застосування такого додаткового покарання як конфіскація майна. Тому пропонуємо санкцію ч. 1 ст. 255 КК викласти наступним чином: “Карється позбавленням волі на строк від п’яти до дванадцяти років з конфіскацією майна”.

Як відомо, закон прямо забороняє застосування заохочувальної норми, передбаченої ч. 2 ст. 255 КК, до “організаторів або керівників” злочинних організацій. Насамперед, слід звернути увагу на термінологію: як відомо, поняття керівника не передбачено як вид співучасника злочину у ст. 27 Загальної частини КК України. Хоча використання даного терміну ми вважаємо цілком слушним з багатьох підстав, зокрема тому, що функції організації та функції керівництва є різними за змістом. Однак законодавець при прийнятті нового КК України був непослідовний, оскільки ввівши поняття керівника у термінологію Особливої частини КК, не відокремив і не визначив його у Загальній частині серед співучасників злочину. Розрізнення понять “організатор” і “керівник” притаманно і зарубіжним кримінальним законам. Так КК Білорусі зобов’язує суд призначати “організатору (керівнику) організованої групи не менше трьох четвертей максимального строку найбільш суворого виду покарання”. Недоліком даної норми є те, що вона стосується лише організаторів (керівників) організованих груп, однак не врегульовано відповідальність даних співучасників, що очолюють злочинні організації [19, с. 149]. Враховуючи позитивні риси та недоліки даного положення КК Білорусі пропонуємо доповнити ч. 4 ст. 68 КК України положенням: “організатору (керівнику) організованої групи чи злочинної організації розмір покарання не може бути меншим трьох четвертей максимального строку найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті Особливої частини КК”.

Отже, доречним є закріплення в ч. 2 ст. 255 КК понять організатора і керівника злочинної організації (як і посилення їм покарання), однак невинноватою вважаємо заборону їх звільнення від відповідальності за передбачених в нормі умов, хоча логіка цього рішення зрозуміла: ці співучасники є центральними діючими особами спільної злочинної діяльності, утворюють організаційний, матеріальний, фінансовий, інтелектуальний та інші ресурси злочинної організації. Очевидно тому і у ратифікованій Україною у 2004 році Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності було зроблено застереження: Положення п. 3 не буде поширюватися на організатора або керівника злочинної організації щодо їх звільнення від кримінальної відповідальності. Згідно із законодавством України (ч. 2 ст. 255 КК України зазначені особи несуть кримінальну відповідальність незалежно від умов, передбачених ст. 26 Конвенції. В п. 3 ст. 26 Конвенції йдеться про заходи, спрямовані на розширення співробітництва з правоохоронними органами: Кожна Держава—учасниця розглядає питання про те, щоб передбачити, відповідно до основних принципів свого внутрішнього законодавства, можливість надання імунітету від кримінального переслідування особі, яка істотно співробітничала у розслідуванні або кримінальному переслідуванні у зв’язку зі злочиним, що охоплюється цією Конвенцією. На наш погляд, дане положення повинно бути враховане і у вітчизняному законодавстві, адже найважливішою метою встановлення таких заохочувальних норм у кримінальному законі є підвищення ефективності протидії діяльності стійких злочинних об’єднань, а ця мета може бути швидше досягнута, якщо знімаються обмеження про коду осіб.

Тому слід погодитись з науковцями у тому, що можливість поширення звільнення від кримінальної відповідальності на організаторів і керівників злочинних організацій має право на реалізацію у кримінальному законі [20, с. 139]. Таке звільнення повинно бути можливим за умов припинення ними злочинної діяльності, добровільної заяви про існування такої організації, яка не вчинювала тяжких та особливо тяжких злочинів, активне сприяння слідству, викриття учасників організації. Пропонуємо викласти ч. 2 ст. 255 КК у такій редакції: особу, яка добровільно припинила участь в злочинній організації і активно сприяла припиненню діяльності такої організації, розкриттю злочинів, вчинених і (чи) запланованих, може бути звільнено від покарання за всі вчинені нею злочини, за виключенням особливо тяжких злочинів”. Наполягаємо саме на застосуванні інституту звільнення від покарання. Адже надаючи пріоритет принципам справедливості та невідворотності кримінальної відповідальності слід загалом замислитись над доцільністю існування інституту звільнення від кримінальної відповідальності. Слід погодитись, що цей інститут позбавлений антикриміногенного потенціалу, тому закономірно О. М. Костенко звільнення від кримінальної відповідальності розглядає як протиприродну реакцію суспільства на злочин і пропонує

трансформувати його положення в інститут звільнення від кримінального покарання [21, с. 25].

Підводячи підсумок вищевикладеному, зазначимо, що в Україні поступово формується кримінально-правова база протидії діяльності організованих форм співучасті злочині. Однак норми чинного кримінального закону, що регулюють відповідальність за вчинення злочинів учасниками організованих груп і злочинних організацій, потребують вдосконалення як в частині диспозицій, так і санкцій відповідних статей.

Список використаних джерел

1. *Галиакбаров Р. Р.* Групповое преступление. Постоянные и переменные признаки / Р. Р. Галиакбаров. — Свердловск : СЮИ, 1973.
2. *Кваша О. О.* Організатор злочину. Кримінально-правове та кримінологічне дослідження / О. О. Кваша. — К., 2003.
3. *Гуторова Н. О.* Вчинення злочину організованою групою осіб (кримінально-правовий аспект) : Автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.08 / Н. О. Гуторова ; Університет внутрішніх справ України. — Х., 1996.
4. Протидія організованій злочинності в сфері торгівлі людьми / За заг. ред. В. І. Борисова, Н. О. Гуторової. — Х. : Одиссей, 2005.
5. *Жаровська Г. П.* Співучасть у злочині за кримінальним правом України : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Жаровська Галина Петрівна ; Ін-т дер. і права. — К., 2004.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Відп. ред. С. С. Яценко. — 2-ге вид., переробл. та доповн. — К. : А.С.К., 2002.
7. Кримінальний кодекс України : Науково-практичний коментар / За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К. : Ін Юре, 2003.
8. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, С. В. Фесенка. — К. : Дакор, 2008.
9. *Сарнавський О. М.* Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Сарнавський О. М. ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2009.
10. *Альошин Д. П.* Кримінальна відповідальність за розкрадання, вчинені у співучасті : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Альошин Дмитро Петрович ; Нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2002.
11. *Карпов Н. С.* Злочинна діяльність / Н. С. Карпов; В. П. Бахін (ред.). — К. : Вид-во Семенко Сергія, 2004.
12. *Альошин Д. П.* Кримінальна відповідальність за розкрадання, вчинені у співучасті : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Д. П. Альошин ; Нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2002.
13. *Закалюк А. П.* Організована злочинна діяльність: сутність і потреби нормативного визначення / А. П. Закалюк // Вісник Академії правових наук України. — 2002. — № 1 (28).
14. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. У 2-х частинах. Загальна частина / За заг. ред. М. О. Потєбенька, В. Г. Гончаренка. — К. : Форум, 2001.
15. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К. : Каннон, 2003.
16. *Лизогуб Б. В.* Організовані злочинні угруповання : класифікація та заходи протидії : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Лизогуб Богдан Вікторович ; Нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2004.
17. *Ростокинський А. В.* К вопросу об ужесточении уголовной ответственности за участие в преступном сообществе / А. В. Ростокинський // Журнал российского права. — 2007. — № 7.
18. *Агапов П. В.* Организация преступного сообщества (преступной организации): уголовно-правовой анализ и проблемы квалификации : Учебное пособие / П. В. Агапов. — Саратов : Саратовский юридический институт МВД России, 2005.
19. *Рарог А. И.* Уголовно-правовые средства сдерживания организованной преступности / А. И. Рарог // Кримінальний кодекс України 2001 р. : проблеми застосування і перспективи удосконалення. Програми на кримінальному законодавстві. Міжнародний симпозіум, 12—13 вересня 2008 р. Тези і реферати доповідей, тексти повідомлень. — Львів, 2008.
20. *Храпівський П. В.* Заочучувальні кримінально-правові засоби протидії організованій злочинності / П. В. Храпівський // Кримінологія в Україні та протидія злочинності : зб. наук. ст. / за ред. М. П. Оріаха, В. М. Дьоміна. — Б-ка журналу "Юридичний вісник". — Одеса : Фенікс, 2008.
21. *Костенко А. Н.* О криминологических основах реформы уголовной юстиции в Украине / А. Н. Костенко // Криминологія в Україні та протидія злочинності : зб. наук. ст. / за ред. М. П. Оріаха, В. М. Дьоміна. — Б-ка журналу "Юридичний вісник". — Одеса : Фенікс, 2008.

Надійшла до редакції 02.05.2009
Рекомендована до друку 19.06.2009

